

Mellem sociologi og historie

Carsten Sestoft, Christian Sandbjerg Hansen, Kim Esmark

”Grænsen mellem sociologi og historie har ingen mening”, sagde Bourdieu i sine forelæsninger om staten i februar 1990 (2012, 145): ”Når den bliver ved med at eksistere, er det fordi, der er sociale interesser forbundet med disciplinernes eksistens.” I lyset af de vedvarende stereotype præsentationer af Bourdieu som ahistorisk reproduktionsteoretiker, der ikke kan fange nybrud og forandring, kan sådanne udtalelser forekomme bemærkelsesværdige, men for Bourdieu skulle al sociologi være historisk og al historie være sociologisk (se f.eks. Bourdieu & Wacquant 1992, 90). Som bl.a. Steinmetz (2011) gør opmærksom på, så lå Bourdieus ambition helt i forlængelse af både Durkheim og Annales-skolens idé om en integreret socialvidenskab (se også Vincent 2004).

I sin forelæsning om staten i januar 1991 skelner Bourdieu dog mellem sin egen genetiske tilgang til emnet og den almindelige (*commune*) tilgang hos historikere. Sociologiens ambition adskiller sig, siger han, fra den, som hovedparten af historikere har for deres arbejde: ”Sociologen forsøger at konstruere en teoretisk model for en proces, det vil sige en mængde af systematisk forbundne udsagn, som kan verificeres systematisk, og som kan redegøre for den størst mulige mængde af historiske kendsgerninger.” (2012, 170) Underforstået: Den slags ambitioner har almindelige historikere ikke, de konstruerer ikke modeller på denne måde.

I februar 1990 forkastede han den konventionelle modsætning mellem metoden hos sociologen Durkheim og hos den samtidige historiker Charles Seignobos, henholdsvis studiet af invariante almene love og af situerede og daterede cases (2012, 144). Målet er i stedet at forene disse ambitioner ved at studere de situerede og daterede cases som ”særlige tilfælde af det mulige”, med Gaston Bachelards udtryk. At studere f.eks. statens genese i Frankrig som et særligt tilfælde af det mulige er ikke at forsøge at udlede en almen lov om statens genese, men er at konstruere en teoretisk model for statens genese som proces. Denne models generaliserbarhed ligger derfor i, at den inddrager et større materiale (f.eks. statens genese i England, Tyskland, Japan og Kina, ud over Frankrig) og i selve den eksplicite ambition om at konstruere en teoretisk model. Det samme kan ses i andre store værker af Bourdieu: I *The Rules of Art* konstruerer han en empirisk baseret teoretisk model over kunstfeltets opkomst, struktur og forandring, der går tilbage til midten af 1800-tallet (Bourdieu 1996a). I *The State Nobility* konstruerer han på baggrund af statistiske

data to strukturer over feltet for højere uddannelse i Frankrig, som han sammenligner og indarbejder i en samlet model for magtfeltet (Bourdieu 1996b). I *Homo Academicus* konstruerer han dels det akademiske felts struktur på baggrund af biografiske data, dels benytter han demografiske data til at vide, hvordan betingelserne for feltet forandrer sig, hvilket koncentrerer sig i en analyse af 1968 som "begivenhed" (Bourdieu 1988). I artiklen "Structural History and Crisis Analysis" henviser Gisèle Sapiro netop til sidstnævnte bog som model for analyse af 'politiske kriser', der som model overkommer alternativet mellem strukturhistorie og begivenhedshistorie (Sapiro 2013).

I Bourdieus fremstilling af forholdet mellem historie og sociologi er det vanskeligt at overse, at han selv forstår sig som sociolog. Historikerne forbliver i hans beskrivelse generelt fanget i deres teoriløse begrænsning til den enkelte situerede og daterede case. I et interview med Lutz Raphael siger Bourdieu, at "historie primært forbliver centreret om den hellige og sakraliserende kontakt med arkiverne" og med "dyrkelsen af det velskrevne" (Bourdieu & Raphael 1999, 162). I den lille samtalebog *The Sociologist and the Historian* – bestående af fem radiointerviews, kulturhistorikeren Roger Chartier lavede med Bourdieu i 1988 – er både historikeren og sociologen enige om, at historikere ofte er optaget af "god form" og af at "fortælle gode historier" og derfor sparer sig selv "begrebernes rå vulgaritet" (Bourdieu & Chartier 2015, 81).

Denne tilbøjelighed til at fortælle har sine grunde og også sin funktion, pointerer Bourdieu. Hvor sociologen beskæftiger sig med en umiddelbart nærværende virkelighed, som læseren normalt er fortrolig med, og hvor udfordringen derfor er at afkoble de intuitive hverdagsbilleder, der står i vejen for en objektiviserende analyse, så arbejder historikeren omvendt med fjerne og fremmedartede fortider, som læseren netop ikke kan antages at have nogen erfaring med, og som derfor først må gøres levende. For historikeren består konstruktionen af det videnskabelige objekt således også i at mane det frem gennem fortælling. Det må, siger Bourdieu, kunne føles og ses "næsten i Michelets forstand", dvs. som hos den romantiske historiker Jules Michelet (1798-1874), der beskrev sig selv som en *resuscitator*, en "genopliver", der med Annales-historikeren Jacques Le Goffs ord stræbte efter at "genopvække ikke spøgelse, men rigtige mennesker af kød og blod og med intellekt og følelser" (Le Goff 1974, 60).

Men, advarer Bourdieu, fortællingen kan tage overhånd. Somme tider ofrer historikerne for meget på formens alter og forsømmer at bryde med den umiddelbare erfaring, med æstetiske præferencer og ikke mindst med den fornøjelse, man som forsker finder i arbejdet med sit objekt (Bourdieu & Chartier 2015, 81).

Den amerikanske sociolog C. Wright Mills, som Bourdieu ofte henviser til (se f.eks. Bourdieu, Chamboredon og Passeron 1991b; Bourdieu & Wacquant 1992), pegede på det samme problem omkring historiefagets notoriske tendens til teoriløshed. Ligesom Bourdieu argumenterede Mills imod adskillelsen af sociologi og historie og insisterede på, at "[a]ll sociology worthy of the name is 'historical sociology'" (Mills 2000, 146). Men fortiden er som bekendt væk og kun tilgængelig for

empirisk undersøgelse ad indirekte vej. Konstruktionen af det historiske objekt rummer derfor så mange komplikationer, at historie egentlig burde være et af de mest teoretiske fag overhovedet – hvilket i Mills' øjne gør historikernes ofte uanfægtede teoriløshed så meget desto mere forbavsende og urovækkende. "If historians have no 'theory', they may provide materials for the writing of history, but they cannot themselves write it." (144-45). Uden teori og epistemologisk refleksivitet forbliver historie nemt, hvad den engelske forfatter Evelyn Waugh irriteret betegnede "one damned thing after another".

Netop spørgsmålet om refleksivitet tager Bourdieu op flere gange, når han diskuterer forholdet mellem sociologi og historie. Således skriver Bourdieu, at

The reflexivity conceived as the work of scientific objectification of the objectivizing subject ... aims to assure the conscious mastery of the social conditions of the production of historical or sociological discourse on the social world, especially through historical criticism of the instruments of thought, concepts, techniques... Paradoxically, historians are not historians enough when it involves thinking the instruments with which they think history. One can never pick up the concepts of history (or sociology) except with historical tweezers. (Bourdieu & Raphael 1999, 172).

Med henvisning til Foucault siger Roger Chartier, at der er et "desire to strip away certainties" i Bourdieus arbejde, og at han konstant forsøger at "make problematic what appears in the social world as taken for granted" (Bourdieu & Chartier 2015, 9-10). Chartier kalder på den måde Bourdieu en eksemplarisk historiker, der stiller spørgsmål til forhold, som tager sig ud som om de var selvfølgelige: aldersinddelinger, der foregiver, at forskellen mellem unge og gamle er naturlig; regionale inddelinger i nord og syd; og inddelinger i sociale grupper foretaget af f.eks. officielle statistikbureauer: "For you, it is precisely these 'objective' divisions that have to be understood in terms of the historical dynamic that establishes them. It always needs to be asked, why this partition and not another, what and whom does it serve?" Bourdieu er knap så imødekommende, når han påpeger historikeres arbejde med at vende det videnskabelige blik mod videnskaben selv. Det er paradoksalt, siger han til Chartier, at historikere ofte er så naive i deres brug af kategorier:

It is the very categories with which the historic object is constructed that should be the object of a historical analysis... I believe that all these notions, all the words and concepts that we employ to conceptualize history, are themselves historically constituted; and strangely, historians are actually the most apt to fall into anachronism since... they employ words that are currently used to speak of realities within which these words were not current, or else had a different meaning. I believe that this reflexivity is extremely important. (Bourdieu & Chartier 2015, 11-12).

Dette rimer ganske med det, som Bourdieus jævnaldrende kollega på Ecole des hautes études en sciences sociale (EHESS), den berømte antikhistoriker Pierre Vidal-Naquet, fortæller om Bourdieu. Næmlig at denne en dag sagde til ham ”helt uden at være ondskabsfuld”, at selv om han nok var relativt kompetent inden for historie og antropologi, havde han ikke nogen dybere sociologisk dannelse – hvad Vidal-Naquet for så vidt var helt enig i (Vidal-Naquet 2003, 91). Sagt på en anden måde: Grænsen mellem sociologi og historie er ifølge Bourdieu meningsløs, men det er kun sociologien, som forstår dette. I hvert fald på den rigtige måde.

I praksis ser det imidlertid anderledes ud, for inspirationen ser ud til at have gået begge veje. Meget af den bourdieuske sociologi ville have været utænklig uden et hav af historiske arbejder, som ikke kun leverede oparbejdet empiri, men også problemer, ideer og analyser til inspiration. Man kan som igen C. Wright Mills se historikernes værker som ”a great indispensable file”, der giver indblik i de menneskelige samfunds enorme forskellighed og foranderlighed (Mills 2000, 145). Denne indsigt i menneskesamfundenes mangfoldighed er nødvendig, pointerer Wright-Mills, ikke så meget for at besvare sociologiske spørgsmål, men for overhovedet at kunne stille spørgsmålene ordentligt. ”We must observe whatever we are interested in under a variety of circumstances. Otherwise we are limited to flat description.” (146-47) Bourdieu selv problematiserede mange sociologers tilbøjelighed til at konstruere long-term trends og historiske kontinuiteter henover det, et nøjere empirisk historisk blik ville have afsløret som kritiske brud. Når man som f.eks. Norbert Elias trækker de lange linjer i ’sportens og voldens historie’ fra antikken til vore dages olympiske lege, så risikerer man at overse de afgørende brud, der sker med bl.a. udviklingen af uddannelsessystemet og dannelsen af et relativt autonomt sportsfelt, og som betyder, at ’sport’ som videnskabeligt objekt ikke er det samme på tværs af tid (Bourdieu & Wacquant 1992, 92-93). Ligesom etnologiens beskrivelser af menneskenes endeløst varierede måder at indrette sig på, bidrager det historiske arkiv til at historisere og dermed denaturalisere det, der ellers nemt anses for givet og evigt. Dette er en grundlæggende funktion historie har i Bourdieus sociologi. Historiseringen afslører det sociale, der ligger gemt under ’menneskenaturen’ (Gorski 2013, 353), og demonstrerer, at eksisterende relationer ikke er nødvendige, men arbitrære – noget, der er blevet skabt (Calhoun 2013, 63). Historien viser, at det ikke er givet, at tingene er, som de er: de har været anderledes før og de vil ændre sig igen. Eller med den Bourdieu-beslægtede antropolog Sherry Ortners ord:

‘History’ ... is the simple but mind-opening idea that the social world is always being made, unmade, or held in place by real social actors, that it was different in the past and can be (made to be, though not easily) different in the future. (Ortner 2013).

Hvis Bourdieu trak på historikernes arbejder, låner omvendt masser af historikere i dag begreber, teorier og cases fra Bourdieu til brug i deres historiske arbejder. Det

er tydeligt hos f.eks. Jacques Revel, Roger Chartier, Gérard Noiriel, Karin J. MacHardy, Gadi Algazi og mange andre. Også historiefagets egen historie bliver nu analyseret ved hjælp af begreber om felt, kapital og habitus (Raphael 2003). På sin vis er Bourdieus basale greb da også umiddelbart genkendelige for de fleste historikere. Som det står klart i forelæsningerne om Manet (1998-2000) – og i øvrigt også i studierne af Flaubert og Heidegger – så er de grundlæggende spørgsmål, som Bourdieu stiller for at nærme sig en forståelse af, hvordan ny smag opstår, hvordan nye praksis- og anerkendelsesformer opstår, helt på linje med de spørgsmål historikere stiller, når de ønsker at 'kontekstualisere' et givent objekt ved at studere dets sociale betingelser: Manet, hans kapital, sociale baggrund, hans familie, forbindelser, venner osv. må inddrages, men også hele den verden hans venner og kone var en del af: "I am studying the space in which he was situated in order to understand the beginning of modern art" (Bourdieu & Chartier 2015, 70; se også Bourdieu 2017, 294-319; 1991a, 1-6). Forskellen på det Bourdieu gør og det mange mainstream-historikere gør, er først og fremmest den højere grad af teoretisk afklaring, refleksion, objektivisering og kontrol, man finder i arbejder af Bourdieu – og hos Bourdieu- eller på anden måde teoriinspirerede historikere.

Hvordan Bourdieu kunne tage sig ud fra historiefagligt hold, kan man få et indtryk af hos Eric Hobsbawm (1917-2012), en af det 20. århundredes mest fremstående marxistisk orienterede historikere. I en artikel med titlen "kritisk sociologi og socialhistorie" reflekterede Hobsbawm året efter Bourdieus død over historiens plads i sociologens værk (Hobsbawm 2003). Han konstaterede her, at historie gennem årene blev mere og mere central for Bourdieu og at han, Bourdieu, modsat andre af sin tids store teoretiske inspirationskilder som f.eks. Foucault, Althusser eller Derrida, kunne være blevet en stor historiker. Hvor Foucault ifølge Hobsbawm mest brugte historien til at illustrere forudgivne ideer og strukturalisterne forsøgte at eliminere alt det, vi kalder historie fra historien, så havde Bourdieu en passion for det konkrete, det specifikke og det enestående, samt en evne og nysgerrighed til at observere. Hans betragtninger over bondelivet i Kabylien f.eks. demonstrerer et naturligt talent for socialhistorie.

I Hobsbawms optik havde historie to overordnede funktioner for Bourdieu. Den var et redskab for kritisk refleksion og objektivisering af historiciteten af de begreber og synsmåder sociale agenter, inkl. samfundsforskere, anlægger på verden; og den var en integral del af den virkelighed, sociologen og historikeren beskriver: det sociale er historie, indskrevet i ting, kroppe, tanker.

For historikerne, skriver Hobsbawm, tilbyder Bourdieus værk og specielt habitusbegrebet først og fremmest et helt afgørende redskab til at forstå førkapitalistiske samfund. Ingen historiker har bedre end Bourdieu i *Den praktiske sans* (Bourdieu 2007) formået at beskrive den sociale logik i de gamle bondesamfund. Habitus befinder sig i rummet mellem den historiske struktur og den menneskelige aktivitet og kan bidrage til at svare på spørgsmålet om, hvad der sker, når mennesker skaber deres egen historie, men ikke gør det intentionelt; når de gør det under omstændigheder de ikke selv har valgt, men er blevet givet direkte af fortiden. Oven i, noterer

Hobsbawm, har Bourdieu med begrebet om symbolsk vold indkredset mekanismerne bag de domineredes samtykke til undertrykkelsen på en måde, der er beslægtet med Gramsci – bare bedre.

Med habitus og felt har Bourdieu effektive redskaber til at analysere ikke bare reproduktion, men også de konstante mindre brud – politisk, kulturelt, kunstnerisk – som kendetegner moderniteten. Men kan man med disse redskaber også svare på spørgsmål om makrohistoriske forandringer over lang tid? Hvordan kunne samfundsomfattende transformationer som den neolitiske eller industrielle revolution realiseres af mennesker, der, indtil ihvertfald det 18. århundrede, for det meste levede på en måde, der sigtede på for enhver pris at *undgå* forandringer? Dét har Bourdieu ifølge Hobsbawm ikke forklaret. Men Bourdieu synes netop også at have næret skepsis overfor den slags makrohistorisk teoretiseren, som marxisten Hobsbawm spørger efter. I en samtale forklarer Bourdieu således, at når sociologer forsøger at tackle epokale transformationsprocesser à la rationalisering, civilisering, individualisering, bureaukratisering osv., får det – med visse undtagelser, f.eks. Charles Tillys studier af statsdannelse – ofte et funktionalistisk, evolutionistisk eller socialfilosofisk tilsnit (Bourdieu & Wacquant 1992, 90-91).

Helt grundlæggende kan Hobsbawm imidlertid genkende historikerens projekt i Bourdieus, sådan som sociologen selv formulerer det i *Den praktiske sans*:

Samfundsvidenskabens [og jf. Hobsbawm altså også historieskrivningens] genstand er en virkelighed, som omfatter alle de individuelle og kollektive kampe, som søger at bevare eller forandre virkeligheden, og navnlig dem, hvis anliggende er den legitime definition af virkeligheden, og hvis i egentlig forstand symbolske effektivitet kan bidrage til bevarelsen eller omstyrtelsen af den etablerede orden, det vil sige virkeligheden (Bourdieu 2007, 219).

At det i praksis ofte viser sig sværere at integrere sociologi og historie i den interdisciplinære 'forenede socialvidenskab', Bourdieu plæderede for – hvor historie praktiseres som en historisk sociologi om fortiden og sociologi som en socialhistorie om nutiden – forklarede han selv med henvisning til de to videnskabelige felters forskelligartede historie og struktur (Bourdieu 2004). Spændingen mellem at ville analysere en struktur (de fleste sociologer) og at ville fortælle en historie (de fleste historikere) består, men tilnærmelsesforsøgene er i dag både flere, mere ambitiøse og mere løfterige end før.

Dette temanummer af Praktiske Grunde er et bidrag til dette tilnærmelsesarbejde. I form af både teoretiske diskussioner og empiriske studier præsenteres her en række eksempler på, hvordan sociologiske arbejder trækker historiske dimensioner ind, og på, hvordan sociologien kan inspirere historikers arbejde.

Referencer

- Bourdieu, P. 1988. *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1991a. *The Political Ontology of Martin Heidegger*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1991b. *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries*. Berlin : De Gruyter.
- Bourdieu, P. 1996a. *The Rules of Art*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1996b. *The State Nobility*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 2004. *Schwierige Interdisziplinarität. Zum Verhältnis von Soziologie und Geschichtswissenschaft* (red. Elke Ohnacker og Franz Schultheis). Münster: Verlag Westfälisches Dampfboot.
- Bourdieu, P. 2007. *Den praktiske sans*. København: Reitzel.
- Bourdieu, P. 2012. *Sur l'Etat. Cours au Collège de France 1989-1992*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. 2017. *Manet. A Symbolic Revolution. Lectures at the Collège de France 1998-2000*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. & R. Chartier 2015. *The Sociologist and the Historian*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. interview by L. Raphael 1999. "On the Relationship between Sociology and History in Germany and France", in F. Engelstad & R. Kalleberg, *Social Time and Social Change. Perspectives in Sociology and History*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Bourdieu, P. & L. Wacquant 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Calhoun, C. 2013. "For the Social History of the Present", in P. Gorski (red.), *Bourdieu and Historical Analysis*, 36-66. Durham & London: Duke University Press.
- Gorski, P. 2013. "Conclusion. Bourdieusian Theory and Historical Analysis: Maps, Mechanisms, and Methods", in P. Gorski (red.), *Bourdieu and Historical Analysis*, 327-66. Durham & London: Duke University Press.
- Hobsbawm, E. 2003. "Sociologie critique et histoire sociale", in J. Bouveresse & D. Roche (red.), *La liberté par la connaissance. Pierre Bourdieu (1930-2002)*, 281-92. Paris: Odile Jacob.
- Le Goff, J. 1974. "Le Moyen Age de Michelet", in P. Viallaneix (red.), *Michelet. Oeuvres complètes*. Paris: Flammarion, vol. 4: 45-63.
- Mills, C. Wright. 2000. *The Sociological Imagination*. Oxford: Oxford UP.
- Ortner, S. B. 2013. "Bourdieu and 'history'", *Anthropology of This Century* 8 (October). <http://aotcpress.com/articles/bourdieuhistory/>.
- Raphael, L. 2003. *Geschichtswissenschaft im Zeitalter der Extreme. Theorien, Methoden, Tendenzen von 1900 bis zur Gegenwart*. München: Verlag C. H. Beck.
- Sapiro, G. 2013. "Structural History and Crisis Analysis", in P. Gorski (red.), *Bourdieu and Historical Analysis*, 266-85. Durham & London: Duke University Press.

12 Praktische Grunde

- Steinmetz, G. 2011. "Bourdieu, Historicity, and Historical Sociology", *Cultural Sociology* 5(1): 45-66.
- Vidal-Naquet, P. 2003. "Souvenirs à bâtons rompus", in P. Encrevé & R. Lagrave (red.), *Travailler avec Bourdieu*. Paris: Flammarion.
- Vincent, J. 2004. "The Sociologist and the Republic: Pierre Bourdieu and the Virtues of Social History", *History Workshop Journal* 58 (1): 128-148.